

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

โครงสร้างอำนาจและชนชั้นนาในชนบทไทย
ศึกษากรณีหมู่บ้านคั้ง เเคิมและหมู่บ้านที่กาตัง เปลี่ยนแปลง
Power Structure and Klite in Rural Thai
Villages : A Case Study of Two Villages

โดย

นายพิชาย รัตนสิลก ณ ภูเก็ต

วิทยานิพนธ์ เสนอต่อโครงการ บัณฑิตศึกษาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

เพื่อเป็นส่วนประกอบของการศึกษา

สำหรับปริญญา

พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

พ.ศ. 2533

หัวข้อวิทยานิพนธ์

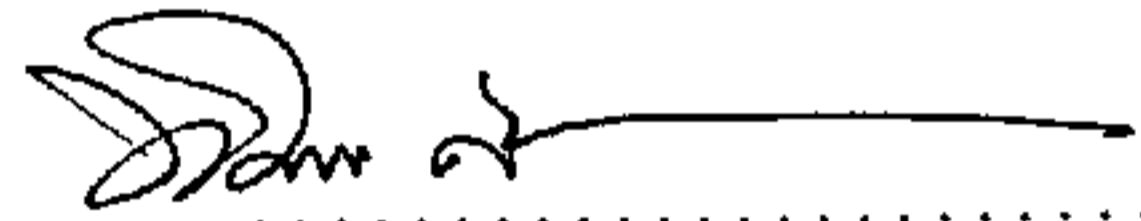
โครงสร้างอำนาจและชนชั้นในชนบทไทย : ศึกษา
กรณีหมู่บ้านดั้งเดิมและหมู่บ้านที่กำลังเปลี่ยนแปลง
Power Structure and Elite in Rural
Thai Village : A Case Study
of two Villages

โดย

นายพิชาย รัตนกิจ ฤๅเกิด

โครงการบัณฑิตศึกษาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ อนุมัติว่า
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญญา พัฒนบริหารศาสตร
มหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)

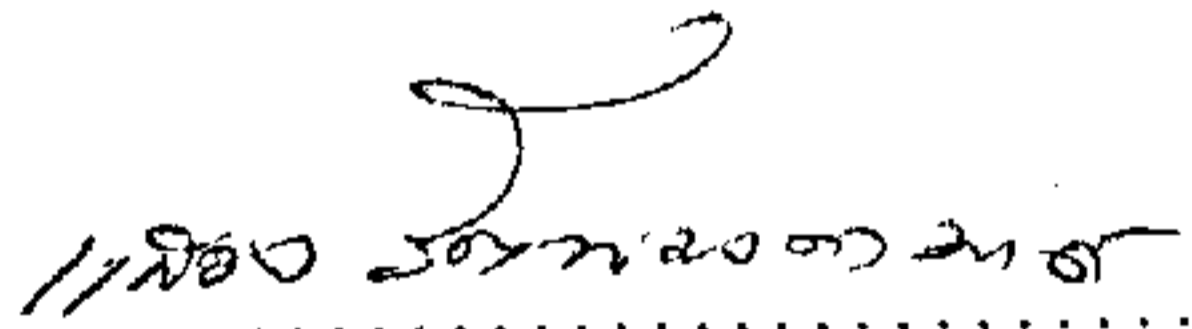
วันที่ 22 ก.พ. 33

(รองศาสตราจารย์ ดร. จิตธา สุวรรณะชญ)

ประธานกรรมการ

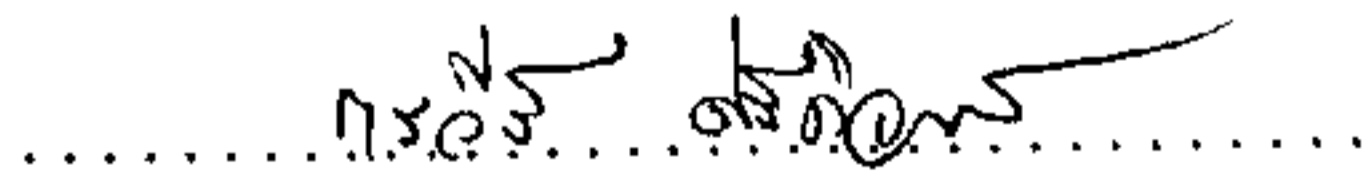
วันที่ 22 ก.พ. 33

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. แสง รัตนมงคลมาศ)

กรรมการ

วันที่ 22 ก.พ. 33

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กรวีร์ ศรีกิจการ)

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : โครงสร้างอำนาจและชนชั้นนาในชนบทไทย : ศึกษากรณีหมู่บ้าน
คัง เค็มและหมู่บ้านที่กาฬัง เปลี่ยนแปลง
ชื่อนักศึกษา : นายพิชาย รัตนติลก ณ ภูเก็ต
สาขาวิชาเอก : การปฏิบัติทางสังคม โครงการบัณฑิตศึกษาพัฒนาสังคม
ปีการศึกษา : 2532

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาโครงสร้างอำนาจและภาวะความเป็นชนชั้นนา
ในหมู่บ้านชนบทไทย ซึ่งฐานคติของการศึกษา คือหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในสังคมชนบทไทยต่างก็
มีความสัมพันธ์ติดต่อกันและได้รับผลกระทบจากภายนอกซึ่งได้แก่ระบบราชการและระบบทุนนิยม
ด้วยกันทั้งสิ้น แต่จะต่างกันที่ขนาดความรุนแรงมากน้อยของแรงกระทบ หากหมู่บ้านใดที่มี
แรงกระทบจากภายนอกน้อย ลักษณะของโครงสร้างอำนาจและภาวะชนชั้นนา ย่อมจะขึ้นกับ
ปัจจัยภายในหมู่บ้านมากกว่าปัจจัยภายนอก ในทางตรงกันข้ามหมู่บ้านที่มีแรงกระทบจาก
ภายนอกมาก โครงสร้างอำนาจและภาวะชนชั้นนาย่อมแปรผันตามปัจจัยภายนอกมากกว่า
ปัจจัยภายในหมู่บ้าน

วิธีการศึกษา การศึกษาในงานวิจัยชิ้นนี้ใช้ทั้งการศึกษาเชิงปริมาณและ
เชิงคุณภาพ กล่าวคือ ในเชิงปริมาณนั้น เป็นการศึกษาถึงแหล่งที่มาของอำนาจ ครอบงำ
แบบสัมพัทธ์ที่มีโครงสร้าง และนำมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ และการ
วิเคราะห์ถดถอยพหุ ในเชิงคุณภาพนั้น เป็นการศึกษาชนชั้นนาและโครงสร้างอำนาจ
โดยการใช้วิธีเครือข่ายสังคม สัมภาษณ์แบบลึก สัมภาษณ์แบบพิสูจน์ข้อเท็จจริง การสังเกต-
แบบมีส่วนร่วม และในด้านผลวัดของโครงสร้างอำนาจนั้น ใช้วิธีศึกษาประวัติศาสตร์จาก
คำบอกเล่า จากนั้นนำมาวิเคราะห์โดยอาศัยหลักวิภาษวิธี ระยะเวลาที่ใช้ศึกษา คือ ช่วง
เดือนธันวาคม 2531 ถึง พฤศจิกายน 2532

ผลการศึกษา พบว่า แหล่งที่มาของอำนาจกรณีหมู่บ้านคัง เค็ม ชุดตัวแปร
ปัจจัยภายในที่มีค่าสหสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มีเพียงตัวเดียวคือ จำนวนสมัครพรรค
พวกที่เป็นลูกน้อง ชุดปัจจัยสื่อกลางไม่มีตัวแปรใดที่มีค่าสหสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

และสำหรับชุดตัวแปรปัจจัยภายนอกนั้นมีตัวแปรสองตัวที่มีนัยสำคัญทางสถิติ คือ จำนวนโครงการพัฒนาที่เคยขอสำเร็จด้วยตนเอง และการดำรงตำแหน่งในองค์กรที่จัดตั้งโดยรัฐ

ส่วนหมู่บ้านที่กาลัง เปลี่ยนแปลงนั้นพบว่า ชุดตัวแปรปัจจัยภายในก็มีตัวแปรเพียงตัวเดียวที่มีค่าสหสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ จำนวนสมัครพรรคพวกที่เป็นลูกน้อง ชุดปัจจัยสื่อกลางไม่มีตัวแปรใดที่มีนัยสำคัญทางสถิติ และชุดปัจจัยภายนอกมีตัวแปรที่มีค่าสหสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติดังนี้ จำนวนรายได้ต่อปี การดำรงตำแหน่งในองค์กรที่จัดตั้งโดยรัฐ การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง จำนวนข้าราชการที่รู้จัก เป็นการส่วนตัว จำนวนนักการเมืองที่รู้จัก เป็นการส่วนตัว และจำนวนโครงการพัฒนาที่เคยขอสำเร็จด้วยตนเอง

นอกจากค่าสหสัมพันธ์แล้ว ในส่วนของแหล่งที่มาของอำนาจนี้ยังวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน เพื่อพิจารณาหลังการอธิบายของชุดตัวแปรแต่ละชุดซึ่งพบว่า กรณีหมู่บ้านดั้งเดิมนั้น ชุดตัวแปรปัจจัยภายใน มีตัวแปรที่อธิบายความเป็นชนชั้นนาคได้ตัวเดียวคือ จำนวนสมัครพรรคพวกที่เป็นลูกน้อง ชุดปัจจัยสื่อกลางนั้นไม่มีตัวแปรใดที่มีนัยสำคัญในการอธิบาย ส่วนชุดตัวแปรปัจจัยภายนอกนั้นปรากฏว่ามีตัวแปรสองตัวที่อธิบายชนชั้นนาคได้คือจำนวนโครงการที่เคยขอสำเร็จด้วยตนเอง และการดำรงตำแหน่งในองค์กรที่จัดตั้งโดยรัฐ และในส่วนหมู่บ้านที่กาลัง เปลี่ยนแปลงนั้นชุดตัวแปรปัจจัยภายในที่อธิบายความเป็นชนชั้นนาคได้คือตัวแปรจำนวนสมัครพรรคพวกที่เป็นลูกน้อง ชุดตัวแปรปัจจัยสื่อกลางมีตัวแปรสองตัวที่อธิบายได้คือ ลักษณะอาชีพที่หารายได้หลักและการรับข่าวสาร และสำหรับชุดปัจจัยภายนอกนั้นปรากฏว่ามีตัวแปรที่ อธิบายความเป็นชนชั้นนาคได้ 3 ตัวแปรคือ จำนวนรายได้ต่อปี จำนวนพ่อค้าที่หาธุรกิจด้วยกัน และจำนวนโครงการพัฒนาที่เคยขอได้สำเร็จด้วยตนเอง

นอกจากนี้ข้อค้นพบในด้านโครงสร้างอำนาจและพลวัตของโครงสร้างอำนาจพบว่ากรณีหมู่บ้านดั้งเดิมนั้น โครงสร้างอำนาจในองค์กรรวมมีลักษณะที่เกิดจากการปะทะประสานของโครงสร้างอำนาจแบบเครือญาติ แบบอุปถัมภ์ และฝักฝ่าย ิเคยมีลักษณะพลวัตที่เริ่มต้นจากโครงสร้างอำนาจแบบเครือญาติ ซึ่งมีการกระจายอำนาจของหัวหน้ากลุ่มตระกูลต่างวาระในชุมชน จากนั้นก็ เริ่มผันแปรมาสู่ลักษณะอำนาจเชิงอุปถัมภ์ อันเป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้งระหว่างผู้นำกับลูกน้อง และเมื่ออำนาจรัฐเข้าเบแทรกแซงในหมู่บ้านก็ได้มีการก่อรูปของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างข้าราชการกับชาวบ้านขึ้นมา ความ

ผันแปรของโครงสร้างอำนาจมิได้หยุดอยู่เพียงแค่นั้น เมื่อเงินตราเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับชาวบ้านก็ก่อรูป ในเชิงอุปถัมภ์ขึ้นมาภายใต้การชูดิจนอกระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม นอกจากนี้ภาพของความสัมพันธ์ภายในหมู่บ้านมิได้มีความเป็นเนื้อเดียวกันอย่างที่เข้าใจในอดีต ในทางตรงกันข้ามกลับมีการแก่งแย่งและช่วงชิงสิ่งที่มีคุณค่าในหมู่บ้านอยู่เสมอ และทำให้เกิดการก่อตัวเป็นกลุ่มฝักฝ่ายภายในหมู่บ้านขึ้นมา

ส่วนกรณีหมู่บ้านที่กำลัง เปลี่ยนแปลงนั้น โครงสร้างอำนาจมีลักษณะปะทะประสานกันระหว่างโครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์ แบบชนชั้น และฝักฝ่าย โดยผลวัดของโครงสร้างอำนาจเริ่มต้นจากโครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นซากความคิดที่หลงเหลือจากระบบศักดินา อันได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายกับลูกน้องในหมู่บ้าน และขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างผู้นำชุมชน กับข้าราชการด้วยเมื่ออำนาจรัฐเข้ามาแทรกแซง ความผันแปรในโครงสร้างอำนาจของหมู่บ้านที่กำลัง เปลี่ยนแปลงมีมากขึ้น เมื่อนำพาดตนเองไปผูกติดกับระบบตลาดโลก ลักษณะการแบ่งแยกทางชนชั้นเริ่มเด่นชัดขึ้น ลักษณะความสัมพันธ์ทางชนชั้นมีสองลักษณะที่ผสมผสานกันอยู่ ประการแรก เป็นลักษณะทางชนชั้นที่รับเอาาระบบคิดแบบศักดินามาผสม ประการที่สองลักษณะทางชนชั้นที่เป็นแบบทุนนิยม นอกจากนี้การเข้ามาของระบบราชการ การเมือง และระบบทุนนิยม ทำให้หมู่บ้านเกิดการแตกต่าและแบ่งแยก เป็นกลุ่มฝักฝ่าย ซึ่งต่างพยายามจะช่วงชิงอำนาจในหมู่บ้าน และความขัดแย้ง เกิดขึ้นเสมอ เมื่อมีประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นผลประโยชน์เข้ามากระทบ

Abstract

This thesis was a study of the power structure and the eliteship in the rural Thai villages characterized of the traditional and the transitional ones. The assumption was read "every village in Thai rural areas receive the different degree of impact from the bureaucratic and the capitalist systems according to the different level of interaction with those systems. The less interaction, the more the power structure and eliteship were relied upon the internal factors, and vice-versa.

For the research methodology, the both of a quantitative and qualitative approaches were employed to gain an accurate interpretation. The quantitative method was used to acquire the sources of elite power by means of the structured-interviewing. The interpretation was dued to the coefficient correlation and the stepwise multiple regression analysis. The qualitative one was for study on the power structure and the eliteship, by ways of the formation of social network, the depth-interviewing and the participating observation. On the study of the dynamic of the power structure, the dialectical analysis on the taled history was introduced. The period of studying was from December 1988 to November 1989.

The research findings were, firstly in the case of the traditional villages, for the issue of the sources of power, the only variables of the internal factors obtained the degree of statistic significance was the amount of subordinates. In the same issue, according to the variable test of the intermediate factors, none of the variables has the degree of significance in the

coefficient correlation. For the external factors analysis, only two variables showed the degree of significance are the amount of approvals on proposed developmental projects and the position-holding in the state organized organizations.

In the case of the transitional villages on the same issue of the sources of power, the finding was the same as the traditional one for the internal factors. The finding in the intermediate factors was in the same track. However, for the external factors, the extra variables were added to the same twos used in the aforementioned traditional villages. Those were the amount of income per year, the being membership of political parties, the amount of government officers and politicians contacted on the personal basis.

In order to assert the validity of the explanation, the multiple regression analysis was used for the issue of the source of power, too. The findings appear no differences between the two tests for the traditional villages. In the case of transitional villages, a set of variables of internal factors yields the same result as of the previous statistic test. Nevertheless, there were some slight difference in intermediate variables and external factors. For the first one, they were the type of career profession and the way of receiving the information. The latter one were the amount of income per year, the amount of merchants they were dealing with, and amount of approvals on proposed developmental projects.

Secondly on the issue of the power structure and its dynamic, in the case of traditional villages, the research finds that the whole structure was formed by an interaction of

kinship, patron-client and faction characteristics. Its dynamic emerges from the kinship structure, deviates to pattern of patron-client which was the hierarchical relations between the leader and subordinates. When the village was intervened by the state power, the other patron-client relationship, that of between the bureaucrats and villages, stems. This dynamic power was added by the role of money economy of the capitalist system. Another patron arise, the capitalists. The pattern of relationships in the village has been changed from the moral and subsistence economy to the competition of the so-called capitalist economy.

For transitional villages, the power structure does not differ from the above one. the deviation of this structure was increasing because of the place of its role of production in world economy. The class relation was obviously composed of two characteristics. First, it was the relations that still posses the feudalism way of thought. Secondly, it was the capitalist relations of forces of production.

In sum, the interference of bureaucratic, political and capitalist economic systems cause the differentiation and conflict in rural Thai villages.

กิติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจและชนชั้นบ้านชนบท
ไทย ซึ่งความสำเร็จของการศึกษาชิ้นนี้เกิดจาก การเอาใจใส่ ดูแล และชี้แนะแนวทาง
การศึกษา จากอาจารย์ รศ.ดร.จิตยา สุวรรณะชญ ซึ่งเป็นผู้ให้คำปรึกษาและชี้แนะแนว
ทางการนำเสนอที่ถูกต้อง ตลอดจนแนะนำประเด็นในการศึกษาอย่าง เอาใจใส่ตลอดมา

การศึกษาค้นคว้าจะไม่สมบูรณ์และเกิดขึ้นไม่ได้หากขาด อาจารย์ ผศ.ดร.
แสวง รัตนมงคลมาศ ซึ่งเป็นผู้ชี้ทิศทาง จุดประกายทางความคิดและวางกรอบการวิจัยให้
กับผู้ศึกษาตั้งแต่เริ่มต้น นอกจากนี้ผู้ศึกษายังรับการแนะนำที่เป็นประโยชน์และการเอา
ใจใส่ดูแลติดตามอย่างใกล้ชิดจาก อาจารย์ ผศ.กรวีร์ ศรีกิจการ เป็นอย่างดีเสมอมา
จนกระทั่งงานชิ้นนี้สำเร็จลง ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณไว้เป็นอย่างสูงสำหรับอาจารย์ทุกท่าน
ที่กล่าวมาในที่นี้ด้วย

ในกระบวนการเก็บข้อมูล ผู้ศึกษาได้รับความช่วยเหลือและร่วมมือเป็น
อย่างดีจากนายอำเภอควนขนุน ชำนาญการฝ่ายพัฒนาของอำเภอ ชาวบ้านที่เชื้อเพื่อนบ้าน
ให้ผู้วิจัยอาศัย ตลอดจนชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้าน และคุณปิติ คุณพิจารณ์ รัตนศิลป์ ณ ภูเก็ต
จึงขอขอบพระคุณทุกท่าน

และผู้ที่จะลืมเสียไม่ได้ ซึ่งเป็นผู้ที่สนับสนุนส่งเสริมการศึกษาของผู้วิจัย
ตลอดมา คือ คุณพ่อและคุณแม่ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงยิ่ง